

KAPUSI KRISZTIÁN*

Dávid király a Bükkben – zsidó cserkészlet Miskolcon

Magyarország zsidósága a Horthy-korszakban sem alkotott egységes és hierarchikus egyházat. A dualizmus idején kialakult három (neológ, ortodox és a status quo ante) felekezeti irányzat hitközségei többé vagy kevésbé autonómok voltak. Létesítettek ugyan országos képviseletet,¹ de elsődlegesen azért, hogy kifelé, mindenekelőtt az állami szervekhez fűződő kapcsolataikban biztosított legyen a delegálók reprezentációja, egységes állásfoglalása. Az ortodox irányzat – melynek 1875 óta Miskolc zsidósága is részese volt – kebelbéli vitás ügyeinek megoldására hitfelekezeti választott bíróságokat rendelt. Városunkban több ízben összeült az említett öttagú² döntéshozó szerv, mivel a helybéli zsidók szélsőségesen konzervatív kisebbségi csoportja, az úgynevezett szefárd imaegylet³ újra és újra önállósulni, elszakadni próbált az ortodox anyahitközségtől.

Nem történt újabb szkizma, a „szefárdok” mégiscsak megmaradtak az anyahitközség kebelében, s ebben döntő érdeme volt Austerlitz Sámuel főrabbinak (1871, Bécs – 1939, Miskolc). Kétség sem férhetett Austerlitz konzervatív mentalitásához:

* A szerző a Herman Ottó Múzeum munkatársa. E-mail: kapusi100@gmail.com

¹ Elsőnek, az 1868-69. évi egyetemes gyűlésen elfogadott szabályzattal, a neológ irányzat szervezett – községkerületekből és kerületi elnöki gyűlésekből álló, legfelül az egyetemes gyűlésben csúcsozó – országos képviseletet. Az ortodoxok statútuma 1871-ben nyert szentesítést. Teljesen nélkülözte a hierarchiát és a hitközségek feletti, területi alapon működő szervezeti egységeket. Hat évre választották az ortodoxok 100 (60 világi, 40 rabbi) tagból álló Országos Képviseletét, melynek operatív, végrehajtó szerve a Magyarországi Autonóm Ortodox Hitfelekezet Központi Irodája volt. Utolsóként, 1928-ban szervezték meg a harmadik irányzat, a statusquo hitközségek országos képviseletét.

² A hitfelekezeti választott bíróságba a vitázó felek két-két világi tagot jelöltek, azok négyen pedig közösen választottak egy ortodox rabbit elnöküknek.

³ A középkori Hispánia héber neve „Szfárd” volt. A katolikus királyok által 1492. március 31-én elűzött spanyol zsidó közösségek szórványai eljutottak Magyarországra is. Budán és Egerben bizonyosan léteztek szefárd kehillák, melyek a török kiűzésekor pusztultak el. A dualizmus idején már csak Dél-Magyarországon, Temesvárott és Zimonyban működött spanyol eredetű hitközség. A magukat szefárdnak, szfárdisnak valló miskolci zsidók genetikusan nem kötődtek ibériai eredetű „névrokoniaikhoz”. Jiddis nyelvű – Németország héber neve után – askenázok voltak, akik az ortodox jelző foglaltsága miatt vették fel a szefárd címet, kvázi az ortodoxnál is konzervatívabb jelentéssel. Nem volt példa nélküli a miskolci mozgalom: Kassán és Kisvárdán is működtek efféle „szefárd” közösségek.

Züszmann Szófer nagyhírű paksi jesivájának volt az egykori bóhere, majd az ortodox központnak számító Pozsonyban avatták rabbivá, utóbb pedig Moshe Árie Roth elismert pápai rabbi leányát vette feleségül. A Miskolci Ortodox Izraelita Hitközség élére 1914 februárjában már családapaként került.⁴ Nehezen talált rajta fogást a szefárd. Austerlitz ráadásul olyan ember volt, „akinek minden törekvése abban csattan ki, hogy a hívők között az esetleges viszálykodásokat elsimítsa, az áldatlan, meddő és improduktív torzsalkodásoknak elejét vegye”.⁵ Képzettsége ellen kifogása sem lehetett a szefárdnak, a hitközség polgáris – neológia és az asszimiláció felé hajló – többségét pedig tapintatos határozottságával tartotta a megkívánt keretek között.

Austerlitz mélyen ortodox volt, ezért szívesebben imádkozott a hagyományos elrendezésű, központi helyzetű tóraolvasó emelvényvel bíró Palóczy utcai zsinagógában, mint az eredetileg neológoknak épült Kazinczy utcai templomban.⁶ Jesivájának híre messzire terjedt, pedig a főrabbi alig mozdult ki a Palóczy utcából: ott imádkozott az 1901 és 1963 között álló, újabb zsinagógában, melynek udvarához tartozott a rabbilakás és a modern, kétemeletes internátussal bővített jesiva. Konzervatív vallásos nézetei ellenére meglehetősen nyitott volt a személyisége. Főrabbiaként felvállalta Herzl eszméinek népszerűsítését, holott a cionizmus igen nehezen, csakis a súlyosbodó körülmények hatására tudott teret nyerni Magyarországon. Arányérzéke Palesztinával összefüggésben is megnyilvánult: került a politikai alapon szerveződő cionistákat, a vallásos indíttatású Mizrahi mozgalmához csatlakozott.⁷

Sorsszerűn szimbolikus volt Austerlitz főrabbi halála és temetése: a II. világháború kitörésének napján, 1939. szeptember elsején hunyt el egy budapesti klinikán, ahol szívbaját kezeltette. A holttestet hazaszállító gyászmenetet több százan fogadták a hejőcsabai határban. Előbb felravatalozták a Kazinczy utcai templomban, majd onnan a tanítványai vállukon vitték át a Palóczy utcai jesivába, ott imádkoztak mesterük felett. A szomszédos zsinagógában hatalmas tömeg fogadta

⁴ A főrabbi szülei Austerlitz Simon és Knopfmacher Anna Eszter voltak, feleségét Roth Rózának hívták és négy gyermekük (Sári, Gusztáv, Márkus, Tilda) született. Austerlitz dédunokáját, Emmanuel Patcas jeruzsálemi jesiva bóhert személyesen is megismerhettem, ő árulta el, hogy a főrabbi Gusztáv nevű fia 1945-ben Svájcba települt. Leányát, Sárit ott vette feleségül a litván származású Michael Patcas. Emmanuel fiuk Zürichben született, a közelmúltban költözött Talmudot tanulni Jeruzsálembe. Miskolci látogatásakor (2004. augusztus 11.) rendelkezésére bocsátottam mindazt, amit sikerült összegyűjtenem a dédapja életéről, ő pedig hozzájárult, hogy beszámoljak a család soá utáni történetéről.

⁵ *A Reggel*, 1914. február 11.

⁶ 1944-ben súlyos károkat szenvedett a Kazinczy utcai templom. A tóraolvasó emelvény a hitközség újjáalakulása után megkezdett renoválás során került a keleti fal tövéből a belső tér centrumába, így gyakorlatilag csak a vészkorszak után tűnt el végleg a templom neológ jellege. L. Paszternak, Rav Slomo: *Miskolc és környéke mártírkönyve*. Tel-Aviv, 1970. 24.

⁷ A Mizrahi miskolci történetét I. Paszternak, 1970. 42 – 48.

a koporsót. Szöveg nélküli szertartással búcsúztatták, mivel Austerlitz utolsó kívánsága volt, hogy teteme fölött gyászbeszéd ne hangozzék el. Hosszasan kígyózó sorok kísérték végső útján az avasi zsidó temetőbe.

Az egyetértést propagáló főrabbi kollégája, dr. Spira Salamon (1865, Homonna – 1944, Auschwitz) viszont megosztó szerepben kezdte helyi működését. Miskolc polgáris izraelitái hosszú ideje igényelték a magyar nyelvű templomi prédikációt, ezért választották meg 1897. október 14-én dr. Spira rabbit hitszónokká. A szefárd évtizedes harcot indított személye ellen. Neológ gyülekezet éléről, Losoncra érkeztet Miskolcra, s ez már önmagában elég lett volna kritizálóinak. Ráadásul az oklevél intézményes keretek között nyerte Berlinben, a Hildesheimer-féle rabbiképzőben.⁸ Némileg a sors fintora, hogy a heves szefárd támadások ellenére dr. Spira volt a leghosszabb időn át – megszakítás nélkül 47 éven keresztül – miskolci rabbi.

A gáncsoskodásokat hatástalanította az anyahitközség törzse felől dr. Spira iránt nyilvánított szeretetteljes ragaszkodás. Hitszónoklatai a legnehezebb időkben is tartást adtak a miskolci zsidóságnak. A Tanácsköztársaság bukását követő ellenséges közhangulat idején ekképpen tanított: „Az ifjúság kérdez. Hogyan, mit kérdez a zsidó fiú? Minek nektek, minek nekünk zsidóknak a külön felekezeti élet, melyért annyit kell túrnunk, miért a sok szertartás, mit végeznünk kell, miért borul el oly gyakran az életünk fölött? Mit felelsz neki? Nem látod fiam, mily sok van fájdalom, a többi népek között még ma is, ki sokkal alacsonyabb erkölcsű ember, mint a legutolsó zsidó ember. Vagy elképzelheted talán, hogy akadhatnak olyan zsidók, kik összeállnak, hogy gyilokkal, rombolással reátörjenek ártatlan emberekre, akiket ők nem is ismernek, hogy azok élete, azok vagyona ellen támadjanak azért, mert azok nem ábrában, vagy faragott jelképben tisztelik a szentjüket. Ha kérdez, felelj neki. Olvasd a Tóra törvényét! Szól a rendje, ha hullát találnak és nem tudni ki ütötte agyon az embert, menjenek ki a város vezetői, hozzanak engesztelő áldozatot. A törvény őrei, kik nem gondoskodtak eléggé a biztonságról, álljanak ki, szálljanak magukba a hulla láttán. Hát még azok, akik hallgatagon túrték a vad gyűlöletre szítást, azok, kik a romboló garázdálkodást nem büntetik, nem fékezik, nem sújtják, mint kellene, hogy kínozza őket a saját lelkiismeretök ily tetemrehívásnál!”⁹

⁸ Az ortodoxia szélsőséges képviselői – köztük a miskolci szefárdok – nem ismerték el a modern rabbiképző intézetek (például Budapest, Breslau, Berlin) végzett hallgatóinak kompetenciáját. „Szeminaristák” helyett kizárólag hagyományos felkészültségű, tehát jesivákban csiszolódott, majd három tekintélyes ortodox rabbtól igazolást nyert családos zsidó férfiakat tartottak hitközség élére választhatónak.

⁹ Spira Salamon: *A megváltás szava*. Miskolc, 1921. 6–7. A hitszónoknak – az idézeten kívül – több beszédét is megjelentették, pl. az 1921. március 15-én „Szabadság, egyenlőség, testvériség” címmel tartott prédikációját (Miskolc, 1921.).

Austerlitz halála után dr. Spira Salamon volt a rabbinátus legtekintélyesebb tagja, 1941-től a felekezeti anyakönyveket is ő vezette.¹⁰ Országossá vált hírnevét személyéhez fűződő anekdoták gazdagították.¹¹ Nagyfokú elfoglaltsága mellett szép, kiegyensúlyozott családi élete volt. Neje, Kunstadt Malvin iránti tiszteletét tükrözte, hogy amikor 1897. szeptember 19-én a miskolci jelölés elfogadásáról kérdezték, időt kért a válaszadás előtt, mert azt először meg kellett vitatnia feleségével. A hitszónok családja évtizedeken keresztül, egészen 1944 nyaráig a Rákóczi utcában lakott, Spira Salamon 79 évesen vált az auschwitzzi haláltábor mártírjává.

A Miskolci Izraelita Polgári Fiúiskola igazgatója, a magyar és német szakos Bartos Norbert cirka három évvel korábban írta az 1941–42. tanév hazafias és vállalásos neveléséről, hogy a „mai idők légkörét nem engedjük be az iskola falai közé. Töretlen hittel hirdettük, hogy a jelen sok sajnálatos eseménye nem ingathat meg minket hazánk iránti hűségünkben és szeretetünkben. A magyar földdel való sorsközösségünk sokkal mélyebben gyökerezik, mint halandó emberek megállapításai, s mi magyar zsidók ebben, a már sok kemény próbát kiállt sorsközösségben akarunk becsülettel tovább is dolgozni Nagy-Magyarország boldogulásáért”.¹²

A tanév eleve késve, szeptember 25-én indult, mert a gyermekbénulásos megbetegedések miatt a miskolci polgármester nem engedte korábban megnyitni az iskolákat. Három tanárnak kellett munkaszolgálatosként bevonulnia 1942 tavaszán, az iskola épületét pedig a honvédség vette igénybe.¹³

¹⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára IV. 1906. Miskolc Város Polgármesteri Hivatalának iratai 3424/1944.

¹¹ A hitközség világi elnöke (a rasekol) és a szellemi vezetésért felelős rabbik viszonya nem volt mindig felhőtlen. Raj Tamás ezzel kapcsolatosan írta le, hogy Spira Salamon „egyszer váratlanul megszakította szokásos szombati dróságát (prédikációját – K. K.). A furcsa eseménynek egyszerű oka volt: beszéde közben belépett a zsinagógába egy szegény bolond, aki hangosan csattogtatni kezdte a templomi padokat. Az emberek csitítani kezdték, a rabbi azonban megszakítva prédikációját, így szólt híveihez: „Kérlek, hagyjátok békén szegényt, hiszen ha pénze volna, még rasekol is lehetne belőle.” L. Raj Tamás: *100 + 1 jiddis szó*. Budapest, 1999. 25.

¹² Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentáció 53. 3393. 1. 3. Bartos Norbert (szerk.): *A Miskolci Izr. Polgári Fiúiskola Évkönyve az 1941–1942-ik tanévről*. Miskolc, 1942, 5.

¹³ A kétemeletes épületet közösen használta az Erzsébet izraelita elemi iskola és az izraelita polgári fiúiskola. A tantermek többségét, tizennégyet az elemisták használták, a polgári öt tanterme ekképpen volt beosztva: az első emeleten volt a szertár, valamint a 3. és a 4. osztályosok terme, a második emeleten pedig az elsősök és másodikosok osztálytermei. A hitközség az emancipáció és recepció optimista hangulatában grandiózus vállalkozására szánta magát: a századfordulón egyszerre építette fel a Palóczy utcai új zsinagógát és a Kandia iskolapalotáját. A legfőbb szervező dr. Gencsi Samu hitközségi elnök volt. A Kandia utcában 1901-re épült fel a kétemeletes, 63 méter hosszúságú, 22 méter magas, 18 tantermes, szertárral, könyvtárral ellátott modern intézmény, melynek a hitközség 1107/1900. számú határozata az „Erzsébet Izraelita Elemi Iskola” nevet adta. Tanácsterme egyszerre 800 fő befogadására volt alkalmas, hasonló nagyságú belső tér akkoriban nem létezett Miskolcon.) Az 1941/42-es tanévben már a 791. számú Dávid király cserkészcsapat sem működhetett, az iskola udvarán álló cserkészotthon funkcióját veszítette. Paszternak, 1970. 46.

Az iskolaépület ma is áll a miskolci Kandia utcában, adóhivatal működik falai közt. (Képeslap, HOM HTD 73.474.1.26.)

A miskolci izraelita polgári fiúiskola egykori hitoktatója, Paszternák Sándor rabbi évtizedekkel később, 1970-ben és már Tel-Avivban publikálta felbecsülhetetlen forrásértékű munkáját *Miskolc és környéke mártírkönyve* címmel. Megemlékezett „Kis László polg. isk. tanár kezdeményezésével és odaadó munkájával megszervezett iskolánk cserkészcsapatáról. Különleges varázs áradt ezen emberből, akit nemcsak iskolánk növendékei, de az összes miskolci középiskolák diákjai is nagy szeretettel vettek körül. Nehéz út vezetett odáig, amíg a II. Kerületi Dávid Király Cserkész csapatot hivatalosan elismerték és bejegyezték. Az egyetlen ortodox zsidó csapat volt egész Európában, melynél nemcsak a kószerságra ügyeltünk, de a táborozásoknál, a tábort sábiti eruvval vettük körül, és amelynél a reggeli-esti közös imádkozás kötelező volt. A Bükk-hegységeiben tartott táborozásaink örök élménye lesz azon keveseknek, akik a sok száz kis cserkészből I-i csodaként életben maradtak.” A gyerekekkel, kamaszokkal, tanítványaival és cserkészeivel együtt Kis László tanár úr is mártírhalált szenvedett.¹⁴

Lakonikusan ugyan, de hírt adott a helybéli sajtó az indulásról: „Cserkészcsapat avatás. A miskolci izr. polgári fiúiskola 791. számú Dávid király néven igazolt cserkészcsapatát vasárnap avatta fel a II. cserkészkerület képviselőjében dr. Harsányi József ker. főtitkár. Lélekemelő ünnepség keretében tette le a csapat dr.

¹⁴ Paszternák, 1970. 40-41.

Harsányi, Bartos Norbert igazgató és Kiss László csapatparancsnok buzdító szavai után a cserkészfogadalmat. Fogadalomtétel után a csapat az országzászló és a hősök emléke előtt tisztelgett”.¹⁵ A közelmúltban összeállított adatbázisba a korabeli híradással szinkronban lévő tények kerültek: „791. számú Dávid király Cserkészcsapat Miskolc, II. cserkészkerület. Alapítva 1934, szövetségi igazolás: 1935. április. Bázisintézmény: Miskolci Izraelita Polgári Fiúiskola. Vezető: Kis László, Ecker György”.¹⁶ Kis Lászlóról a polgári fiúiskola 1942-ben kiadott évkönyvéből annyi derül ki, hogy 1932-től dolgozott az intézménynél mint magyar és német szakos tanár. Órarendjébe földrajz-, történelem – és rajzórák is kerültek, az 1941–42. tanévben osztályfőnöke volt a harmadéveseknek, valamint elnöke az iskola Báró Eötvös József Önképzőkörének. A tanév egyik szülői értekezletén előadást tartott *A mai gyermek és a mai család* címmel.¹⁷

Öt-hat év mindösszesen a Dávid király neve alatt összeállt miskolci zsidófiúk cserkészletének története (1935–1941), így kevés írott forrás maradt utána. A kis közösség rövid ideig csakugyan hihette, hogy igazoltan elismert és teljes jogú szövetségese a keresztény gyerekeket szervező cserkészcsapatoknak. Az indulás évének novemberében előkészületeket tettek az izraelita polgárral egy épületben működő elemi iskola évfolyamaiból jelentkező kiscserkészek felkészítésére tanáruk, Buchsbaum József vezetésével.¹⁸ Alighanem a történet reményt keltő fázisának zenitje az 1936. év május 4-re eső vasárnap volt, amikor kiadós csinnadratta közepette 25 cserkészt avatott a Dávid király. Tiszteletükre „vitéz Henkey-Hönig Vilmos ny. tábornok, cser-

¹⁵ *Reggeli Hírlap* 1935. május 14.

¹⁶ Szegedi Bálint – Bányai Viktória – Vörös Kata: *Zsidó cserkészcsapatok Magyarországon*. Regio, 2019/2. 151.

¹⁷ HOM HTD. 53.3393.1.3. Bartos (szerk.) 1942. 5-9.

¹⁸ Vörös Kata kutatásai nyomán ismerhettem meg a gödöllői cserkészlevéltár gyűjteményéhez tartozó, vonatkozó irat szövegét: „Nagyságos Magyar Cserkész Szövetség Országos Intéző Bizottsága, Budapest. Alulírott cserkészcsapat tisztelettel kéri, hogy a csapat kebelében kiscserkész munkát engedélyezni kegyeskedjenek. Polgári iskolánkkal egy épületben lévő és azzal kapcsolatban lévő elemi iskola bőséges anyagot és lehetőséget nyújt ehhez. A kiscserkész munka vezetője: Buchsbaum József elemi iskolai tanító. Az első jelentkezők névsorát alább közöljük. Kérésünk megismétlésével maradjunk tiszteletteljes cserkészüdvözlettel: Bartos Norbert szervező testület elnöke, polg. isk. igazgató. Kis László mb, cs. parancsnok, tanár. Kimutatás az első szervezésben résztvevő kiscserkészekről: 1. Zuckermann György. 2. Róth Imre. 3. Eizen Tibor. 4. Edelstein György. 5. Valdner György. 6. Adorján Endre. 7. Markovits György. 8. Einhorn György. 9. Rotstein Tibor. 10. Grünfeld József. 11. Stern József. 12. Friedmann Sándor. 13. Fecher Frigyes. 14. Fried István. 15. Hutás Imre. 16. Krausz Imre. 17. Kupfer Imre. 18. Löbl György. 19. Márkus György. 20. Pártos László, valamennyien 9 évesek, valamennyien izr. vall, valamennyien IV. elemi o. t”. Hátirat: „Tek. Magyar Cserkészszövetségnek Budapest. A miskolci izr. polgári iskola 791. csapatának a kiscserkész munka megindíthatására vonatkozó, benti kérelmét tisztelettel felterjesztjük. Amennyiben elvi okok, illetve magasabb szempontok a kérelem teljesíthetését nem gátolják, a kerület részéről a kérelem ellen akadály nincs. Cserkészüdvözlettel: Dr. Harsányi József ker. főtítkár. Miskolc, 1935. november 7.”

Miskolci cserkészek 1939-ben. (Fotó: Maksay Zoltán. HOM HTD 86. 232. 19.)

készkerületi elnök és Bódy Kornél, a cserkészkörlet ügyvezető elnöke vezetésével megjelent valamennyi miskolci cserkészcsoport tiszti küldöttsége”.¹⁹ A városi elit köreiből volt ott kormányfőtanácsos, tiszti főügyész, tanügyi főtanácsos, kamarai alelnökök és törvényhatósági bizottsági tagok, a miskolci középiskolák delegáltjai. Valószínűleg akadt közöttük olyan, aki hivatalból kivezényelve, különösebb lelkesedés nélkül vett részt az eseményen. Ferenczi Károly kormányfőtanácsos viszont a város zsidó kultúrájának meghatározó egyéniségeként, Miskolc legrégebb könyvesboltjának tulajdonosaként, a hazai pszichoanalízist kibontakoztató Ferenczi Sándor (1873–1933) fivéréként bizonyára örömet lelt a zsidó fiúk korszerű aktivitásában. Evidens, hogy Feldmann Mór elnökkel az élen pártolón volt jelen a Miskolci Ortodox Izraelita Hitközség vezetősége is. A sajtó megörökítette, hogy „feszés vigyázálásban sorakozott fel a 25 »farkaskölyök«. A »Hiszekegy« akkordjai nyitották meg az ünnepséget, majd Novotny Gyula ref. lelkész, a cserkészkörlet körzeti főtitkára mondott lelkes avatóbeszédet. Megható szavakkal fordult az új kis cserkészekhez, beszélt nekik a cserkészlet léleknevelő hatásáról, a magyar cserkész kötelességeiről. Az avatóbeszéd után a farkaskölyökök letették a fogadalmat. Bartos Norbert, az Izs. Polgári Fiúiskola igazgatója intézett ezután beszédet a felavatottakhoz. Emelkedett szavakkal fejtette ki előttük a cserkészmozgalom célját, amely röviden három programponthoz foglalható össze: Isten, haza, ember. Az új kis cserkészek részéről Breier Géza köszönte meg a kerületi főtitkár és Bartos igazgató beszédét, kipirult arccal,

¹⁹ *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, 1936. május 5.

Kadima postai boríték. (Közli: Jakab 2020, 179.)

meghatott hangon. A Himnuszt énekeltek ezután el, majd a cserkészcsoportok díszmenetben vonultak el a közönség előtt”.²⁰

A 791. számú Dávid király cserkészcsoport a következő év november 29-én kiscserkész ígérettevést tartott, amelyen a körzetet Novotny Gyula körzeti főtitkár képviselte.²¹ A vármegye 1939-ben publikált monográfiája még megemlékezett arról, hogy a „miskolci orthodox izraelita polgári fiúiskola 15 év óta áll fenn. Tantestületének száma 8, tantermeinek száma 5.

A legutolsó tanévben összesen 214 növendéke volt és pedig az I. oszt. 46, a II. oszt. 67, a III. oszt. 50, a IV. oszt. 51, az intézet kebelében működik a »Dávid király« cserkészcsoport is.”²²

Előzményként szóba hozható, hogy a trianoni Magyarország területén kizárólag Budapesten és Miskolcon alakultak kadimah cserkészcsoportok.²³ Paszternák Sándor mártírkönyve rögzített néhány vonatkozó információt: „megalakult Miskolcon is – »Kadima« néven – a zsidó cserkészcsoport. Vezetője, Baneth Elemér, Oroszországból hazatért fiatal főhadnagy volt (...). A »Kadima« cserkészcsoport nem volt ugyan kifejezetten cionista alakulat, de szellemében híve volt a zsidó nemzeti eszmének, és héber dalokat énekeltek összejöveteleiken.” Az alakulás idejéről csak egy megközelítőleges információt konzervált, miszerint a Kadima tagjai olyan zsidó középiskolás fiúk voltak, akiket a „fehér terror ideje után, minden más cserkészcsoportból kizártak Miskolcon”.²⁴

Bányai Viktóriának köszönhetően értesültem a *Dombóvári Hírlap* 1921. augusztus 28-i számának *Cserkészélet a Balaton mentén* című cikkéről: „éjjel az őr jelenti, hogy a tábor közvetlen szomszédságában cserkészek ütnek tanyát. Az ő somogyi virtustól hajtva a kaposváriak megtámadták a jövevényeket s az úti fáradságtól kimerült fiúktól el tudtak hozni nesztelen támadásukkal két szakaszszászlót. A nyomban felébredt őr jelentésére ellentámadásba fejlődtek, de a zászló most is ott lebeg a kaposváriak csapatzászlóján dicsőséges trofeumként. – Mint később kitűnt, a vesztes fél a miskolci Kadimah cserkészcsoport. Nem Széchenyi, nem

²⁰ *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, 1936. május 5.

²¹ *Magyar Cserkész*, XVIII. évfolyam 7-8. szám (1936. december 15 – 1937. január 1), 54.

²² *Borsod vármegye*. Budapest, 1939. III. rész, 27.

²³ Bányai Viktória: Liliom és Dávid-csillag: a zsidó cserkészet kezdetei Magyarországon, 1913–1924. *Regio*, 2019/2. 78.

²⁴ Paszternák, 1970. 42.

Cserkészszátor a Bükkben, 1939. (Fotó: Maksay Zoltán. HOM HTD 86. 232. 4.)

Rákóczi, sem más magyar dicső név, hanem Kadimah, amint hogy közöttük sincs magyar. Igaz, hogy kampós, szeges bottal járnak. Ki tudja, miért?²⁵ Gyanakvó megjegyzések és rosszálló célozgatások övezték a Kadima működését, a Cserkészszövetség igazolása nélkül lényegileg illegálisan működött a csapat, ennek ellenére – mint olvastuk – természetességgel emlegették a nyilvánosság fórumain. A miskolci Kadima vezetője, Baneth Elemér agilisán szervezte a korszerű zsidó közelet több tényezőjét: vezetőségi tagja volt a Magyarországi Cionista Szövetség helybéli csoportjának és az Előre Sport Club elnökségének is.²⁶ Miskolcon az 1920-as évek eleji Kadima és a 30-as évek második felében szövetségi igazolással, legálisan működő Dávid király zsidó cserkészcsapat között folytonosságot nem sikerült adatolni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bányai Viktória: Liliom és Dávid-csillag: a zsidó cserkészlet kezdetei Magyarországon, 1913–1924. *Regio*, 2019/2. 66–85.

Bartos Norbert (szerk.): *A Miskolci Izr. Polgári Fiúiskola Évkönyve az 1941–1942-ik tanévről*. Miskolc, 1942.

²⁵ *Dombóvári Hírlap* 1921. augusztus 28.

²⁶ *Paszternak* 1970, 43.

Csíkvári Antal (szerk.): *Borsod vármegye*. Budapest, 1939.

Jakab Mátyás András: Két „úrleány” emlékei Kárpátalja visszacsatolásáról. *Szülőföldünk*, 2020, 38–39. 175–179.

Paszternák, Rav Slomo: *Miskolc és környéke mártírkönyve. A szent gyülekezetek Hidasnémetitől Mezőkövesdig és Ózdtól Szerencsig*. Tel-Aviv, 1970.

Raj Tamás: 100 + 1 jiddis szó. Budapest, 1999.

Szegedi Bálint – Bányai Viktória – Vörös Kata: Zsidó cserkészcsapatok Magyarországon. *Regio*, 2019/2. 149–153.

Spira Salamon: *A megváltás szava*. Miskolc, 1921.

Magyar Cserkész, XVIII. évfolyam 7–8. (1936. december 15. – 1937. január 1).